

Historien om Morgongåvan som blev industrisamhälle

av Gösta Appelqvist

Masugnsanläggningarna i Morgongåva, innan de omändrades till fabrik för lantbruksmaskiner.

Morgongåva stationssamhälle ligger i Upplands landskap men i den del som hamnat inom Västmanlands län. Det var 1998 ett-hundra år sedan samhället Morgongåva fick sin senaste (sista?) stora industri. Den tillverkade lantbruksmaskiner. En verksamhet som pågick i nära nittio år. Företaget lades ner år 1987 efter många olika turer.

I ett antal avsnitt skall berättas om ortens uppkomst, namnet och vad som skedde fram till att fabriksbjulen stannade och samhället inte hade någon industri, som kunde ge utkomst åt alla de som bodde där.

I BEGYNNELSEN

I tidernas begynnelse var det vatten över hela nuvarande Uppland. När istiden började ta slut, isen smälte och landhöjningen skedde, var en av de första delarna av Uppland som höjde sig över vattenytan Brunkullenområdet vid Morgongåva.

De första stenåldersmänniskorna kom dit för omkring 6000 år sedan dock bara för en kort tid. Detta har bekräftats genom de utgrävningar som gjorts vid Brunkullen i Morgongåva. De som bodde där livnärde sig på jakt och fiske. Från sina urholkade träd

stammar gled de fram i vikarna för att fiska eller gick på jakt med sina spjut och pilbågar i skogarna där det fanns gott av villebråd. Dessa de första upplänningarna följde landhöjningen och vandrade vidare.

Sedan kom det folk som blev bofasta och ägnade sig åt åkerbruk och boskapsskötsel. De skaffade sig åkermark genom svedjebruk. Säkert låg svedjeröken tätt över dessa områden. Flyttar vi fram i tiden till 900 – 1000-talet (yngre järnåldern) var det säkert många vikingaskepp som gled fram på vattenvägarna, som då fanns i de nuvarande dalgångarna. Det berättas bland annat om en vikingahamn vid Skansberget vid Morgongåva.

Inom Vittinge socken, där Morgongåva ligger finns ett stort antal runstenar från omkring 1000-talet, som berättar om att här

har bott människor. Det finns till och med en runsten som bekräftar ett ortsnamn från den tiden. Den runstenen finns i byn Holm. Där står det ristat: "Björn och hans bröder reste denna sten efter Sigbjörn i Holm.

Vid Ramsjö gård, som inte ligger långt från den plats där det första Uppland höjde sig över vatten, fanns en gång tre runstenar. Dessa fanns kvar till slutet av 1700-talet. Då hette ägaren till Ramsjö gård Alexander Seton, som också var ägare till Ekolsund i Uppland. Alexander Seton var bördig från Skottland. År 1787 tog denne godsägare och sände en av Ramsjöstenarna som en gåva till The Society of Antiquaries of Scotland. Denna sten kan nu ses i Princes Garden i Edinburgh. Inskriften på runstenen där lyder: "Are reste stenen till minne av Hjelm sin fader. Gud hjälpe hans ande."

Forts. i nästa nummer

Historien om Morgongåvan som blev industrisamhälle

av Gösta Appelqvist

Forts. från föregående nummer

Morgongåva var genom åren och fram till 1730-talet enbart en jordbruksbygd. Stora Ramsjö rusthåll var den stora jordegendomen, där torpen Morgongåvan, Askebäcken och senare Sågtorpet och ryttartorpet Knoppet ingick. En av ägarna till Ramsjö var kämnern (ledamot av en lägre underdomstol) Harvi Eriksson och efter honom kom hans måg, korpralen Gustaf Drommel. Senare ägdes gården av löjtnant David Krook, som tillhörde Västmanlands kompani av Kungl. Livregementet. Löjtnant Krook var gift med Beata Drommel. I april 1731 förvärvade grevinnan och stads-

rådinnan, fru Beata Kristina Cronström från Överbo i Skuttunge fastigheten Stora Ramsjö av Löjtnant Krook. I oktober samma år köpte hon till 1/4-mantal Lilla Ramsjö av V. Olofsson i Grimle. Rätten till masungsdrift gav Bergskollegiet 1734 till fru Cronströms dotter, friherrinnan Siri Charlotta Frölich, som kort därefter flyttade till Ramsjö för att året därpå gifta sig med Johan Funck. Bröllopet hölls på Lindsta gård i Järlåsa.

Råvarorna till masugnen skulle köpas från Norberg men togs i stället från den egna hyttan i Överbo, Uppland. Behovet av trä-

kol kom från gårdens egna skogar. Det färdiga stångjärnet forslades till hamnen i Enköping för vidare transport. Maken Johan Funck gjorde ämbetsmannakarriär, vilket slutade med att år 1762 blev han landshövding i Uppsala län. När han kom till Ramsjö ägnade han stort intresse för järnbruketets skötsel. År 1736 fick han privilegier för att anlägga en stångjärnshammare vid Rävsjöbäcken på Ramsjö ägor. På 1750-talet köpte han det tre kilometer västerut liggande Molnebo säteri av dåvarande ägaren Johan von Friesendorff och anlade vid Örsundaåns utlopp ur Vansjön ett manufakturverk. En senare ägare till Ramsjö, Alexander Seton på Ekolsund, strukturerade om rörelsen på 1790-talet och förlade hela verksamheten till Molnebo. Ramsjö Bruks verksamhet tog därmed slut efter att varit i verksamhet omkring 60 år.

NAMNETS UPPKOMST

Hur namnet Morgongåva ursprungligen har tillkommit finns bara sägner om, som tyvärr inte har kunnat bekräftats. Ursprungligen är "morgongåvan" brudgummens personliga gåva till sin brud. Härav är det lätt att tro och även fullt möjligt att det torp, som nämndes Morgongåvan, var någon form av gåva. Den vanligaste versionen är, att någon gång på 1700-talet bodde på Molnebo Herrgård i Västerlövsta en godsherre, som hade ett kärleksförhållande med en av sina tjänarinnor. Av förbindelsen blev det barn. Då man kan köpa sig det mesta här i världen för pengar om man har några, förmåler historien att godsherrn köpte en av sina drängar att överta flickan och faderskapet. Allt mot en ordentlig hemgift och ett torp som morgongåva. En annan variant på historien finns beskriven i boken "Östra Västmanlands villabebyggelse" tryckt år 1949. Där talas det om en grevinna, som ägde Ramsjö bruk, skulle fattat tycke för dottern till en av gårdens torpare och som

"födelsedagsgåva" förärat flickan ett område som sedan fick namnet Morgongåvan. Båda varianterna utspelar sig dock i fel århundrade – 1700-talet.

Den äldsta uppgiften om namnet Morgongåvan har hittats år 1667. Det är framlidne bygdeforskaren Erik Johansson i Sisselbo, Huddunge, som i Huddunge kyrkas räkenskaper hittat uppgifter om att "den eländige Olof Davidsson från Torpet Morgongåvan i Vittinge socken vid tolv tillfällen under åren 1667 till 1683 fått tillsammans 12 daler och 28 öre i allmosor". Några år senare finns en Härads- och lagmansdom från 1690 där ägaren till Ramsjö rusthåll, kämnern Harvi Eriksson, bland annat tagit en stack hö vid Rävsjön från "gamle och blinde Olof Davidsson från Morgongåvan". Dessa uppgifter tyder på att torpet Morgongåvan är minst ett hundra år äldre än de ursprungliga sägnerna. Det finns också uppgifter om att på 1720-30-talet hette torparen på Morgongåvan Olof Andersson. Därefter var det Per Jansson och hans hustru Karin som bodde på torpet. År 1739 nämns hustrun Britta Matsdotter på Lilla Morgongåvan, vid ett tillfälle som dopvittne.

I historien om de första som bodde på torpet Morgongåvan talas det om Janne och Kristina. Bland namn som hittills kunnat bekräftas finns inte dess två med. Legendan om namnets tillkomst har troligen friserats genom tiderna även om man troligen kan finna en kärna av sanning i berättelserna. Det troliga är väl dock att de som bosatt sig på torpet Morgongåva som vanliga torpare fick göra dagsverken för torpets ägare. Enligt uppgift skulle torpet Morgongåva stått i närheten av den byggnad som en gång kallades Slottet men som efter en brand 1937 efter ombyggnad fick namnet Herrgården.

Fortsättning i nästa nummer